

Komposo ni Dandansoy

Genevieve L. Asenjo

A

ko si Dandansoy na kung naaalala ninyo, binayaan ng mga magulang at nobya. Lahat sila sa Payao pumunta at sabi nila kung ako sa kanila'y mangungulila, tanawin ko lang ang Payao at ako'y magiging okey na. Ngunit tandu-tandu sa dagat, tandu-tandu sa bukid, ilang presidente na sa

Pilipinas pumalit, nasaan ang Payao...sa isipan hindi ko maiguhit. Nasaan ang Payao sa nagsusulputang kabahayan sa gitna ng palayan? Sementado sa nanari-saring laki at kulay, ang Payao ba sa Hongkong, sa Japan, sa Saudi, sa Canada, sa Italy?

Salamat sa Diyos, itong tanong nasagot din naman, kaya ng komposo sa inyo'y nais maglibang. Sa gahum ng kuwento at kanta, ang buhay at pag-ibig ko'y muling ibantala. Kaya mga kaibigan, kung maari huwag magmadali. Kaibigan sa kabilang ibayo, halika muna't dumaan. Wala tayong ngangang ngunguyain, ngunit kung gusto mo ng nilagang saging, hala bira, tayo'y magbalat at sa malamig na softdrink sa tiyan lunurin.

Ako si Dandansoy hindi na binayaan, tulad ng kinanta ng maraming ina at yaya sa pagduyan-paghele-hele. Tulad ng isinaplaka ng mga taong kilala at sa kanila nagbigay ng maraming pera. Nagbago ang aking suwerte isang Linggo ng umaga sa buwan na taghirap, kung sa matatanda pa.

Ako si Dandansoy, alyas Engineer ng barangay, noon 29 anyos at ng isang abu-abuhong van nagmamay-ari, nagda-drive. Kaya pinakiusapan ni Kapitan Tyago na kung maari sunduin sa airport ng Iloilo ang isang doktora na sa amin pupunta. Lorena Advincula ang kanyang pangalan, apo ni Lolo Eddie na namatay sa pagkadunot ng tinac. Kawawang matanda, hindi man lamang natabangan. Ay, ay, ay, ang mga pobre sa ospital ng bayan, ng probinsya...!

Naaalala kong classmate ko itong Lorena noong elementary. Ewan kung uso pa ito ngayon pero kami noon may tinatawag na feeding. Noong grade three, kami ang pares sa paglugaw ng masarap na bulgur wheat. Ang kanyang ina, si Manang Acay, ang nagluto dahil noon pa lang mahina na si Lola Engrad na sa akin nag-alaga.

Ako si Dandansoy na payat, pinalukdo ng isang kaldero pa-eskwelahan. Tama, hula n'yo, ang kaldero sa gitna ng palayan nagtabingi – nahulog - at ang lugaw hindi kayang mapulot. Sa takot, napaihi ako sa shorts. Kawawang Dandansoy, pinagtawanan na, hindi pa nakaligtas sa sinturon ni Lola at sa mura ng maestra. Paano ko makakalimutan na sa ilalim ng kahoy na laua-an sa likod ng eskwelahan, ako sa pag-iyak ni Lorena sinamahan?

Ay, ay, ay, ang pobre kong puso nanukso. Kaagad ko siyang nakilala nang sa airport papalabas at palinga-linga bitbit ang isang malaking bag na itim. Maiksi ang buhok, nakaputi na blusa at shoulder bag na pula katulad ng nai-text niya sa akin. Sinalubong ko siya ng matatamis na mga ngiti. Ang kawawa kong puso, ano't kaagad tumibok-tibok – sa paglukso-lukso animo'y kinikiliti.

“Kanina ka pa?” Bati niya.

“Hindi naman.” Kinuha ko ang kanyang dala at tumawid kami sa nagpapaligsahang mga sasakyan at pasahero sa kalsada. Ang tutuo, mga tatlong oras akong naghintay. Alam n'yo naman, baryo pa ang sa amin at ang kalsada, abaw a, napakahirap ispelengon! Noon lang siya nakauwi mula nang lumipat silang magpamilya sa Manila nang maka-graduate kami sa grade six. Pumanaw ang kanyang Lolo Eddie ilang buwan bago n'yon.

Diretso na raw kami, sa baryo na mananghalian. Babalik na siya sa susunod na linggo. Alam ko na tulad ng maraming kaibigan at kilala – dahil sa pagiging abala o sa kung ano pa mang dahilan na sa pag-alam wala akong karapatan – hindi siya tatagal sa pag-uwi sa bukid. Pero ewan, ang pag-isip na sa sunod na linggo hindi ko na siya makita, parang latay ng latigo sa pakiramdam ko.

Ay, ang pobre kong kaluluwa naguluhan. Pen, pen de serapen saan ba ang mas malungkot, nakakatakot: ang tumandang binata na lamang o ang sumubok kahit pa muling iwanan?

Ngunit lumukso-lukso ang tinig ni Lorena sa pagpangamusta na nagwilisik ang aming laway sa batsehon na kalsada. Naamoy ko ang mga rosas na sa harapan ng bahay namumulaklak at nakikitang inaalay sa kanya. Nagkiskisan ang aming mga siko at balikat sa pagtumba-tumba ng van na parang kaysarap na lamang lumigid-ligid sa kama. Ano't parang may paruparo sa dibdib kong kumakapa-kapa palabas na sa daan naiwan ang ilan kong pangamba!

Ipagpatuloy ko ang aking komposo nang dumating na kami sa baryo. Dahil nagkataong Pacquiao-Morales rematch, hanggang sa balkon puno ang bahay ni Kapitan Tyago. Lalo pa't ang kanilang TV hindi lang colored, hindi lang malaki, kundi flat screen na Panasonic! Pinakauna sa baryo, salamat sa anak nito sa Saudi. Masaya ang pagsalubong kay Lorena ng manonood na sobra ang reklamo sa napakaraming patalastas. Hala sige, pakilala na sila rin kamag-anak. Naalala pa ba niya noon...kilala pa ba niya si ganito? Kumusta ang kanyang mga magulang? Kailan naman sila magbabakasyon? Ay, ay, ay, si Lorena, ang doktora mula sa Manila, nang humahabang mga leeg at nanghuhubad na paningin, nang buong baryo sinunod.

“Te, ‘Day, magkano ‘yong pusta?” Biro ni Kapitan, taong balingkinitan, nang si Lorena makaupo. “Siguradong tumba na ang kontra.”

“Tingnan muna natin, e,” sagot niyang nakangiti.

“Aba, mabuti’t marunong pa!” Ang boses ni Kapitan humahara-hara na tulad lang ang buong manonood nakaangkin ng liksi hindi lamang sa paghintay ng laban nina Pacquiao at Morales. “Kita n’yo...atin itong doktora...libre...kaya huwag magbingi-bingihan. Mamayang alas-kuwatro, sa barangay hall kaagad dumiretso.”

“Mananghalian muna tayo, ‘Day,” hila sa kanya ni Manang Delia, ang mabait na asawa ni Kapitan. “Engineer...” anyaya rin nito sa akin, “Mainit-init pa ang tinola. Langka at kadyos.”

Dalawang pagitan lang naman sana ang bahay namin pero dahil mas masarap humigop ng sabaw na may kasabay na dalaga at manood ng boksing na parang sa sinehan lang, sa lamesa sa kabilang kuwarto ako pumunta.

“Mamayang gabi iihaw tayo ng manok, a,” parinig ko kay Manang Delia. Ang tutuo, gusto ko lang naman malaman kung paborito ba ito ni Lorena. “Ano kaya ang mabuti, fried chicken o tinola?”

“Kapayas at dahon ng sili...alam mo ang tagal ko na’ng di nakatikim nun.”

“Dami ‘yan sa kanila ni Engineer.” Sulyap-kindat sa akin ni Manang Delia. Oo, ganuon silang lahat sa baryo, lahat na lang na dalagang bisita, sa akin tinutukso.

“Kahit manok pa at itlog, a.” Abaw, parang nabigla rin ako sa nabigkas. Tutuo may poultry ako at walang kaso na si Lorena ipag-ihaw, ipaglitson. Ngunit itong pagsakay sa simula pa lamang ng tuksuhan kakaiba at mapanganib, tulad ng napatunayan.

Ako si Dandansoy, hindi naman gwapo ngunit may angkin yatang gayuma. Hindi rin naman sa pagpahambog, marami simula pa sa kolehiyo hanggang sa opisina sa munisipyo ang mga dalaga na nagparamdam at umasa. Kung itatanong n’yo pa sa matatanda, sasabihin nilang matalino ako’t mabait na bata. Ngunit maniwala man kayo o hindi, kamay lamang ng una kong nobya – oo ang nag-iwan – ang aking nahawakan. Sa mga panahong iyon, tinutukso nga ako sa inuman – bakit daw katulad na lamang ng pagprotekta ko sa mga watershed ang pag-iingat ko sa aking pagkabirhen. Siguro lalo lang akong naging pihikan simula nang mabansagang si Dandansoy, bata’t binatang iniwanan.

Ngunit nang tanghaliang iyon, alam kong hindi ko na mapipigilan pa ang muling pagtibok ng puso. Nang masigurong yes, panalo na si Pacquiao - tumba-hinimatay talaga ang kontra at ang hiyawan ng buong baryo kaligayahan-pagmamalaki ng buong bansa, kaagad akong nagpaalam sa maybahay at bisita. Umuwi ako at naligo – nagpabango’t nagpaguwapo. Sa poultry inutusan ang isang sidekick na binata upang pumili ng malusog na manok para dalhin sa bahay ni Kapitan Tyago.

Sa hardin sinilip ang mga rosas ng matandang dalaga na tiya at pinanalangin ang kanilang pamukadkad. Ako si Engineer Dandansoy, ikinasiya ang maging bodyguard ni Dra. Lorena, upang kung sino mang overseas ng baryo o politiko ng bayan hindi makaporma.

Tama lang na lumubog na sa isipan ng buong baryo ang pagkapanalo ni Pacquiao at napastol na ang mga kambing, baka, at kalabaw nang sinundo ko si Lorena. Isang kartong puno ng botelya ng ferrus sulphate, vitamin C at pakete ng mga pills at condom ang sa aki'y kanyang pinadala. Bagong ligo rin siya at anong ganda sa sandal, pantalon at polo shirt. Tumpok ng kababaihan ang aming nadatnan sa barangay hall. Minsan lang itong pangyayari na may isang doktora na sa baryo bumisita. Tatlo pang baryo, paakyat-pababa, ang pinakamalapit na Barangay Health Center at ang pagsulpot ng midwife kasing dalang ng pagbilog at pagliit ng buwan. Kaya naman si Manding Soteng, tintera ng bandi, talaga namang tumahak pa ng mga burol at ilog.

“Abaw, alam mo lang ‘Day, taon-taon ako nagpapabinyag,” kuwento nito. “Tama na, sobra na, sabi ko kay Manong Estong mo. Ngunit ano ang magawa ko?” Gusto nitong malaman kung talaga nga bang pumapayat ang babae kung gagamit ng pills tulad ng naririnig niya sa kuwentuhan sa ilog sa kanyang paglalaba.

“Ay, mabuti lang at hiyang ako sa pills. Kung hindi, ewan lang kung tatlo lang ang anak namin,” si Lea, tintera ng kamatis na nakapasemento na ng bahay. “Yang si Rogel...akala n’yo lang, grabe talaga lalo na noong trayntahon pa lang kami. Susmaryahusep, halos aga, hapon at gabi.” Halakhak nito. “At talagang ayaw, kahit anong gawin ko, talagang ayaw magkondom.”

“Ay, ako, talagang nagpakapon ako,” si Carmen, isang Barangay Kagawad. “Takot din naman ako noon dahil sabi nila di ka na masasarapan. *Te*, ayos pa rin naman.” Halakhak din nito. Hay...ano kasi ang tigas ng ulo ng iba d’yan. Gusto lang magpasarap palagi.”

“Te, ikaw ‘ya, “Day,” si Lea, pabulong, “ilan na sa ‘yo?”

“Wala pa, ‘Nang,” patuloy si Lorena sa pagkuha ng blood pressure ng matatanda.

“Tatandang dalaga na ‘ko siguro.”

“Sus Ginuo! Bakit naman...and’yan si Endyiner hu,” mabilis na dugtong ni Carmen. “Sa tama rin naman kayong edad at mga propesyonal. Ay, akala mo lang, ‘Day, kung ako lang, mas mabuti talagang may anak ka.”

“‘Yan ang di ko maintindihan sa inyo ngayon,” dugtong ni Manang Gloria na may mga maestrang anak at abala na ang reklamo sa pagkahilo. “Ang may kaya, ayaw mag-asawa. Sakali mang gusto, nahihirapang magka-anak. Ba’t naman ang iba d’yan, kung anu-ano pa ngang ginagawa para mahulog pero kung bakit ‘yon pa ang natutuloy.”

Ngunit biglang naputol ang kanilang kuwentuhan gayundin ang paglalaro ng kabataan sa plaza. Humahangos na dumating si Manang Buday na presidente ng Barangay Pastoral Council. “Ay abaw, ‘Day,” bati nito kay Lorena, “salamat sa pagpunta, sa pag-alala, ngunit bakit parang vitamins lang kung ipamigay mo ang condom at pills? Baka makarating kay Father Miguel, talagang mumurahin tayo sa misa!” At paano na lang daw kung mapunta sa kamay ng kabataan? Sus Ginuo, baka lalong maglakas-loob silang sumubok. Ay, abaw, kaagad daw pigilan!

Syempre pa, hindi naiwasang magkasagutan ang kababaihan. Naging malinaw, naging direktso ang kanilang palitan na kadalasan, sa pagtinumpok-tumpok lamang sa pagpalalaba sa ilog at poso naglalabasan. Katulad halimbawa ng paninindigan ni Soteng na tama na, sobra na ang anim na anak. Bakit daw maniniwala siya sa sermon ni Father Miguel gayung ito nga’y may sinasabing anak sa isang katekista? Sakali man daw, bibigyan ba sila ng simbahan ng ipapakain at ipapaeskwela?

Kaagad ding dumating si Kapitan Tyago at kay Dra. Lorena humingi ng paumanhin. Nalulungkot siya na marami pa rin ang kulang sa kaalaman sa kanilang karapatan. “Patuloy,” utos niya, “sa pari ako ang bahala.” Lalo akong humanga kay Kapitan. Walang pag-alala na sa susunod na eleksyon maari itong magawang propaganda laban sa kanya.

“Don’t worry, Kapitan,” sagot ni Lorena. “Buo ang aking loob.” Hinarap nito si Manang Buday. “Don’t worry, Manang Buday, magseminar man kita sa kabataan upang maging responsible sila sa kanilang mga desisyon.”

Sa pagpapatuloy, naupo kami ni Lorena sa ilalim ng akasya sa paglubog ng araw. Malapit ito sa lote ng kanilang lumang bahay at ng mga sandaling iyon, namumukadkad sa mga gulay at bulaklak. Tutuo, sabi niya, hindi na solo ng mag-asawa ang kanilang desisyon sa pagpapamilya. May interbensyon na, may pakialam ng World Health Organization, ng United Nation, ng Department of Health sa mga programa nito’t pag-ayuda ng pills at condom.

“Gusto mo ng anak?” Tanong ko.

“Kahit sino naman siguro. Pero ayaw ko pa.”

“Pero gusto na ng nobyo mo?”

“Paano mo nalaman?”

“Hula lang. Kung ganuon, meron.”

“Pinapasunod ako sa Amerika.”

Ay, ay, ay ako si Dandansoy na binayaan, bakit ng kamalasan ayaw tantanan. Ngunit nakita ko rin sa kanyang mga mata ang pangungulila; nabasa na ang kanyang gutom hindi sa tiyan, at ang uhaw hindi sa lalamunan, kaya ng pag-asa hindi ako nawalan. Ang aking Payao kanyang Amerika at kahit pa sabihin nilang hindi nakakalimot ang puso, makapangyarihan ang pangungulila, ang lungkot, at kami ang magkasama.

“Pero di ko makita ang Amerika sa aking mga pangarap,” sabi niya.

Sus Ginuo, akala n’yo lang kung ano ang pagtahip ng aking dibdib; parang sa loko-lokong nagkukumahog! Pinaniwalaan ko siya dahil kahit ako man, oo, nangangarap makakita ng snow at makaangkin ng dolyar, ngunit hindi upang doon manirahan. “Kaya pala umuwi ka,” sabi ko na lalong kinabahan sa maririnig na sagot.

“Oo. Parang may kung anong parte ko na naiwan dito at mapapanatag lamang kung makauwi.”

“Kumusta na ang pakiramdam mo, kung ganun?”

“Ikaw? Sabi nila sa PUP ka nag-graduate, hindi mo ba hinahanap-hanap ang Manila?”

“Narito na lahat sa Iloilo, maliban sa pag-unlad ng mga baryo. Okey na ako na makapa-SM o makapa-Robinson kung kailan ko gusto. Marami rin naman ang seminar at training sa Manila, sa Davao, sa Cebu. Nakapunta na nga rin ako sa Japan at Korea. Noong isang linggo lang, nakipag-meeting ako sa isang telecompany para sa dagdag na cell sites kasama ang wi-fi. Bakit papangarapin ko pa ang trapik, ingay, polusyon?

“Pero walang malinis na tubig dito. Of course, di naman ibig sabihin talagang malinis ang tubig sa Manila pero look, hanggang ngayon ilog at poso pa rin. Nabubulok ang tinae n’yo. Alam mo bang kaya nag-doktor ako dahil sa nangyari kay Lolo? Cancer of the liver ang kanyang ikinamatay. Syempre, nalaman ko lang ‘yan ng Biology major na ako dahil ayon nga sa matatanda, kinulam siya.”

“Kaya nga mabuti kung ang katulad mo, talagang maging doktora ng baryo.”

Ay, ay, ay paninging lumalagpas sa mga bakulod at bukid ang kanyang naging sagot. Alam kong bumibiyahe ang kanyang isipan sa Manila hanggang sa Amerika. Ewan kung dahil sa mga hamog o mga kuliglig kung bakit lalong lumakas ang aking loob. Sabi ko sa sarili, kung pumapalaot ang kanyang isipan at naninimbang ang kanyang puso, gusto kong mahawaan siya ng aking pag-asa.

Kinuwento ko na kahit nabulilyaso ang proyekto na patubig ni Kapitan dahil natalo ang kanyang congressman, sigurado na ang ayuda ng isang NGO sa tulong din ng mga pribadong tao. Nasimulan na ito sa maraming dagyaw at bilang patutuo, tinuro ko sa kanya ang Yalo watershed at ang mga burol ng narra at mahogany. Saulado ko ang mga detalye mula sa nasukat na distansya, budget, bibilhing mga tubo, kabilya, piyesa at marami pa. Nakikita ko na ang araw ng paghagunos ng malinis na tubig sa lababo sa kabahayan at ang patuloy na pagtatanim ng kakahuyan.

Tumangu-tango lang siya, nasa malayo pa rin ang tingin na muli, naramdaman kong ako si Dandansoy, isang ulila. Pilit ko man itong itumba, itulak, takbuhan, parang suso na sa balat ko gumagapang. Ang kanyang katahimikan naging kulog sa aking isipan. Nang hapong iyon lalo kong nalaman at naramdaman na isang katutubong banyaga – katulad ng pinapangarap kong tubig – ang doktora na aking minamahal.

Pen, pen de sarapen kutsilyo de almasen, “Fight hanggang matumba,” sigaw ng kabataan; “Para sa bayan ang laban na’to,” sigaw ni Pacquiao. Now or never ang rosas sa hardin kailangang maalay at mabigyan siya ng mas malaki, mas malalim na dahilan upang ang Amerika talagang hindi na ikukonsidera.

Kaya nga kahit naging abala nang sumunod na mga araw, ako si Dandansoy Engineer ng munisipyo, hindi nakalimot sa pagparamdam ng pag-ibig kay Lorena. Nagpadala ng bandi, nagpaigib ng tubig, bumili ng kanyang mga padala sa bayan at salamat sa cellphone, sa pagbaha ng mga nagpapakonsulta sa kanya napaalala kong kumain na, magpahinga muna at sige ngiti lang at sumakay sa mga panunukso. Nasundan ko rin ang ginawa niyang pagbisita sa ospital ng bayan at pakikipag-usap sa pamunuan.

Marami rin ang nangyari sa baryo. Maliban sa palagiang paghurumentado ng ilang binata sa pagkatalo sa sabong at sugal o sa simpleng dahilan na nalasing, nagmura si Manang Condring na komadrona. Katulad ni Manang Buday, presidente ng BPC, kontra rin siya sa condom at pills.

Nariyan din si Uwa Girum, kilalang manugsantigwa sa kabilang-pampang. Ayon sa kanya makagalaba – malaking kasalanan ang pagpatay ng bata! Nakita na raw niya sa kanyang santigwa ang katapusan ng mundo. Tingan ninyo, sabi niya sa kababaihan na naglalaba sa ilog, marami ngayon ang sunog, ang lindol, ang baha, at naglalabasan na ang mga ahas! Lahat ito dahil sa kasalanan ng sangkatauhan at tanging ang mga bagong silang ang makakasalbar!

Sa puntong ito alam kong nasasabik na kayo hindi sa kung ano ang posisyon ni Lorena sa mga pangyayari. Alam nating matapat siya sa kanyang propesyon. Dagdag pa na nagngingitngit siya sa pag-alala na kinulam daw ang Lolo niya. Kung ako naman ang inyong tatanungin kung sa babaylan at albularyo ako ba'y naniniwala, ito lamang ang masasabi ko, kaibigan: noong bata nakasunod ako kay Lola doon sa San Joaquin sa pag-akyat sa katapuan ng Estrella Bangotbanwa.

Hindi ko malilimutan na lahat sila umiiyak habang kumakanta, nananalangin, lumalakad-harap sa apat na sulok ng mundo. Nasaksihan ko si baylan Jose sa kanyang ritwal at talaga namang nakakapagpatayo balahibo iyon. Nang sumakit ang aking ulo, gumaling ako sa kanyang orasyon na sinasabayan ng pagpahid ng luya at pag-hip sa aking bunbunan. Humanga ako sa kanyang kakayahan sa pagbasa sa tunog ng hayop at direksyon ng hangin. Tinuro niya sa akin ang amihan, habagat, kanaway, at salatan.

Ngunit itong si Uwa Girum, gulpi lang sumulpot isang araw. Tagarito siyang napadpad sa Mindanao noong panahon na tinuturing itong lupang pangako. Ito na siya nang umuwi, isang babaylan, at hindi naman sa paninira ngunit sa aking nalalaman, hindi ito nanggagamot kung walang sinasabing “donasyon.”

Ay, ay, ay ang mga kagalang-galang na babaylan isang alaala na lamang. Sumisikip ang baryo sa kabataan at marami ang nangamatay hindi sa engkanto sa ilog, hindi sa kulam ng aswang! Bago ako magpatuloy, kaibigan baka nauuhaw ka, sa pagpaalam huwag mahiya. May malamig na tubig sa banga at ngayon sa tamis, sa linis, hindi na kayo hahanap ng Imodium o Diatabs. Nariyan lang din sa likod ang C.R. At huwag mag-alala, marami pa rin akong manok. Anong gusto ninyo, ilitson natin o sa papaya at dahon ng sili papalanguyin? Kahit gabi may sasakyan pa at kung ano man, maaasahan pa rin ang aking van.

Sa pagpatuloy, abaw, ako si Dandansoy nang mga masunod na araw sa kaba at pananabik parang dinuduyan. Oo, mabait sa akin si Lorena at matalino siya para hindi mabasa ang galaw ko at

pananalita sa text. Ngunit, syempre, ang pagtanggap sa akin, ang pagpasok sa relasyon ibang istorya. Alam kong marami ang kanyang tinitimbang lalo pa't kung iisipin, wala pang isang linggo ang aming pagkakakilala.

Tandang-tanda ko pa ang gabing iyon na maliwanag ang buwan. Ako si Dandansoy nagdesisyong baguhin ang kapalaran. Sa bahay ni Kapitan Tyago si Lorena aking dinalaw. Ay, ay, ay nadatnan kong masakit ang kanyang tiyan. Uminom din naman daw siya ng gamot pero kung bakit sa tubig sa poso nanibago pa rin. Amang Makapangyarihan, Ina ng Walang Hanggang Awa, Espiritung Banal, panalangin ko si Lorena saklolohan! Naglaga si Manang Delia ng luya at ito ang unti-unti ininom ni Lorena hanggang mahimasman.

Ako si Dandansoy sa nakatatayang kuwentuhan sinikap aliwin ang dalaga. Nabuhay ang araw na iyon na pinasan ko ang isang kaldero ng lugaw. "Bulgur wheat, buragwit," aming tawanan na parang hindi masakit ang kanyang tiyan; na animo'y talagang nakakatawa ang aking pag-ihing pag-iyak sa ilalim ng kahoy na laua-an. Sabi niya nadiskubre niya sa kolehiyo na 'yung bulgur wheat ayuda pala ng Kano. Dahil muling nabanggit ang Amerika, diniretso ko siya kung nasaan ito sa kanyang puso.

"Lam mo Soy," sagot niya, "naisip ko na dapat bumalik tayo sa sistema ng barangay. Alam ng Kapitan, ng mga Kagawad, kung ano ang problema, kung ano ang kanilang magawa. Tingnan mo, napaayos n'yo ang plaza, napangalagaan ang watershed. Dapat sa mga baryo sa bansa dumalaw ang gobyerno at hindi sa kung saan-saan gumasto in aid of legislation kuno!" Ngayon alam n'yo na kung bakit isang araw, dalawang taon na ang nakaraan, nagdiwang ang buong baryo at nakiusyoso ang buong bayan sa pag-uwi ni Dra. Lorena Advincula. For good, dahil siya na ngayon si Mrs. Dandansoy at ay, ay, ay ang Payao tutuong kabilang na lamang sa nakaraan.

Paano ko siya napasagot? Paano niya ako napapayag? Tutuldukan ko itong komposo sa gabi ng binayle. Abaw, nang araw na iyon, wala pa ang tagpakain sa baboy, maririnig na sa plaza ang

Alema's Sound System. Dumagundong hanggang sa kalapit na mga baryo kaya't sa sonata napakislót ang mga bata't matatanda. Kaagad bumaba ang mga dalaga sa pagpaligo sa ilog. Nagtumpok naman ang mga binata sa likod ng bahay ni Kapitan Tyago sa paglitson ng mga manok. Abala pa ako noon sa dami ng papeles sa opisina; meeting dito, meeting doon. Ganuon din si Lorena sa konsultasyon at pakikinig sa mga kuwento ng walang katapusang paghihirap at pasakit.

Mga alas otso sa gabi nang kumapal ang tao sa plaza. Nakatsinelas man o nakasapatos, lahat makakasayaw basta hindi nakahubad o naka-shorts. May libreng musika, may binabayaran lalo na kung may litsong manok na inililibot-benta. Ako si Dandansoy, Engineer ng baryo, sa okasyong tulad nito inaasahang makatulong ni Kapitan Tyago. Sa pagpalabas ng unang litson, lumapit ako sa tindero at sa mikropono natawag –“Dos sientos pesos, bili ni Endyiner Dandansoy, bayle ang lahat.”

Nagkikislapang ang mga bituin at nakakainggit ang pagsasayaw ng kabataan. Hinanap ng aking mga mata si Dra. Lorena at tumungo ang aking mga hakbang sa kanya. “Ang saya,” sabi niya nang makatabi ko siya. Ilang musika pa ang natapos bago ko malahad ang mga kamay sa kanya at sa gitna ng plaza kami sa kabataan humalo.

Ay, ay, ay, ano na ang buong baryo sa akin dumamay. “Lorena, minamahal kita,” tugtog ng Alema's Sound System. Sumunod ang aming mga katawan sa aming mga hakbang habang ang mga kamay ko'y nasa kanyang beywang at ang sa kanya nama'y sa dibdib ko nakahimlay. “Lorena, minamahal kita,” tugtog ng Alema's Sound System. “Tres sientos na ngayon 'yan,” sigaw ng lumalako.

Linipat niya ang mga kamay at sa balikat ko ito dumapo. Hanggang sa aming paghakbang, sa aming paglibot-libot nahigpitan ko ay, ay, ay napalibot ang mga kamay sa kanyang beywang. Nagkalapat ang aming mga dibdib, ang aming mga mukha, ang aming mga bibig ay, ay, ay talagang anong lapit!

“Nauuhaw ako,” bulong niya. Ang init ng kanyang hininga lalong nagpasabik sa aking isipan, sa aking dibdib, ay, ay, ay loko-loko ano’t maging ng aking puso.

“Sige, uwi muna tayo,” sagot ko.

Walang nahulog na mga bituin, walang dumaang bulalakaw, hindi rin naman bumuka ang lupa. Lalong hindi ko ipinangako sa kanya ang palayan, ang ilog, ang burol, ang bukid. Ngunit mula sa plaza hanggang sa makarating kami sa bahay ni Kapitan Tyago, hindi na nagkahiwalay ang aming mga kamay, ang aming mga palad, ang aming mga daliri. At alam n’yo naman, sa husto na kaming gulang at kayang-kaya nang magpamilya – ako si Dandansoy - ni Dra. Lorena ay, ay, ay ano’t nang condom pinasuot!

Pero nagkakamali kayo kung iniisip n’yong sa gabing iyon natapos ang bansag kong si Dandansoy binayaan. Tutuo ngang may kaligayahan sa lupa ngunit nang sumunod na araw sa airport hinatid ko siya. Tandu, tandu sa dagat; tandu, tandu sa bukid...ang Payao pala ang Manila, ang Manila ang Payao ay, ay, ay sa cellphone kami nag-24/7. Lumiit ang buwan, bumilog; nagtag-ulan, nagtag-araw, salamat sa mga promo ng mga barko, eroplano, pati RORO - kahit nakakapagod, ang mukha ni Lorena aking sinaulo; ang aming mga katawan at kaluluwa lalo pang pinagtagpo.

Hanggang isang araw, galing ako noon sa dagyaw sa pagpaakyat na ng tubig sa baryo, laking gulat ko na binabati ako ng mga nakakasalubong na congratulations. Naka-jackpot daw ako, sobra pa sa nanalo sa lotto! Susmaryahusep, dahil pala si Dra. Lorena Advincula, nang Manila, nang Amerika nag-abandona. At paano ako makakahindi gayung sa bahay na siya tumuloy? At abaw, magkasundo sila ng tiya kong matandang dalaga!

Narinig n’yo rin naman siguro ang aming kasal dahil pumunta ang buong bayan at tatlong araw ang naging handaan. Bakit nga ba wala kayo? Kung gusto n’yong marinig ang bersyon ni Lorena, maging ng buong baryo, kaibigan balik lang kayo. Hanggang dito na lang ang aking komposo. Sana kahit paano nakaaliw sa inyo. Kung ano man, text o tawag lang kayo. Ako si

Engineer Dandansoy kasama si Dra. Lorena na ngayon may seminar sa Cebu, bumubukas ng pamamahay sa lahat, sa kahit sino.

Ngunit may isa akong kondisyon. Kaibigan, siguro mas masarap ang ating kuwentuhan kung may dala kayong pizza. Biro lang, pero kung totohanin ninyo, talagang walang kaso. Hala sige, tutal nang manok ayaw n'yong bumaon, hindi ko na kayo pipigilan pa. Hanggang sa muling pagkikita. Sige, sa daan kayo'y mag-ingat.

(2006)